

Ο ρόλος της Κοινωνίας που μαθαίνει και των Εκπαιδευτικών Δικτύων στη Δια Βίου Μάθηση

Ιωάννα Κάκαλου Dipl.Eng., MSc

Ο όρος «κοινότητα που μαθαίνει» (Learning Community) ήρθε για να περιγράψει μια δυναμική ένα σύνολο ανθρώπων οι οποίοι μοιράζονται μια κοινή πρακτική και την δέσμευση τους στη βελτίωση της δικής τους ζωής ή κάποιου άλλου ή του συνόλου. Σε περιόδους κρίσης μπορεί να ανοίξει νέους δρόμους σε επίπεδο καριέρας ή να αποτελέσει μια δεύτερη ευκαιρία, αλλά μπορεί και να συμβάλλει στην προσωπική ολοκλήρωση των πολιτών-ευτυχισμένοι πολίτες. Στις κοινότητες μάθησης η μάθηση χρησιμοποιείται ως ένας τρόπος προώθησης της κοινωνικής συνοχής, της αναγέννησης και της οικονομικής ανάπτυξης με την συμμετοχή όλων κοινωνικών μερών. Η εξάπλωση των Εκπαιδευτικών Δικτύων εμπεριέχουν την ανάπτυξη νέων τρόπων οργάνωσης των δυνατοτήτων εκπαίδευσης που επεκτείνονται πέραν του απλού μαθήματος και του απλού προγράμματος και οραματίζονται μια διαδικασία μάθησης που εστιάζει στον επιμορφούμενο και είναι ελεγχόμενη από αυτόν. Περισσότερη ευελιξία στη μάθηση είτε πρόκειται για τον τόπο διεξαγωγής της επιμόρφωσης, τον τρόπο διανομής και την μέθοδο, θα έχει ως συνέπεια να ικανοποιηθούν οι ανάγκες περισσότερων και ποικίλων κατηγοριών επιμορφούμενων. Οι «κοινότητες που μαθαίνουν» και τα Εκπαιδευτικά Δίκτυα υποστηρίζονται από τις ΤΠΕ είτε ως εκπαιδευτική γνώση, είτε ως εργαλεία και τεχνικές δικτύωσης αλλά και ως μέσο αλληλεπίδρασης των συνεργαζόμενων μερών και είναι απαραίτητα στοιχεία έτσι ώστε να μπορούν να υποστηριχτούν με επιτυχία στόχοι όπως περιβαλλοντικοί, πολιτισμικοί, κοινωνικοί.

Learning Communities describe a dynamic group of people that share common practices and commitment to improve individuals or the groups' well being. In a crisis, they introduce new career paths, a second chance and contribute to the self-fulfilment of the citizens. Learning Communities promote social cohesion, regeneration, economic development with the involment of all actors. Learning Networks facilitate new ways of organizing learning that is student-centered and student-controlled. More flexibility in the Learning procedure results that more students learning needs will be satisfied as well as the learning needs of students with different backgrounds. Both Learning Communities and Learning Networks are supported by New Technology tools and networking as a way of interaction between actors so that further environmental, cultural or social goals can be achieved.

Λέξεις-Κλειδιά: Δια Βίου Μάθηση, Κοινωνία που Μαθαίνει, Εκπαιδευτικά Δίκτυα

Εισαγωγή

Ο 20ς αιώνας μπορεί να θεωρηθεί «ο αιώνας του ατόμου» που σύμφωνα με το Piaget ο εκπαιδευόμενος θεωρείται ως «μοναχικός μελετητής». Με τον Vygotsky και την θεωρία του

κοινωνικού κονστροακτιβισμού το βάρος μεταφέρεται στην συνεισφορά των άλλων στην μάθηση κάθε ατόμου. Κατά τον Feldman παρατηρείται μια μετακίνηση από την Εποχή του ατόμου στην εποχή της κοινότητας. Ο Dewey αναγνώρισε την σημασία της κοινωνικής φύσης της μάθησης, ενώ ο Longworth την εντοπίζει στην από την εποχή του Πλάτωνα ακόμη (Longworth, 2002).

Η Δια Βίου Εκπαίδευση απαντά σε αρκετές προκλήσεις της κοινωνίας σήμερα. Η Δια Βίου Μάθηση μπορεί να ανοίξει νέους δρόμους σε επίπεδο καριέρας ή να αποτελέσει μια δεύτερη ευκαιρία, αλλά μπορεί και να συμβάλλει στην προσωπική ολοκλήρωση των πολιτών-ευτυχισμένοι πολίτες. Με προσανατολισμό στη Δια Βίου Μάθηση και τους στόχους της που αποτελεί ευρύτερη έννοια σε σχέση με την Δια Βίου Εκπαίδευση και στοχεύει σε ολοκληρωμένους πολίτες, αναζητούνται τα στοιχεία αυτά που καθίστανται απαραίτητα για την διασφάλιση της επιτυχίας της.

Η Δια Βίου Μάθηση αποτελεί μια ευρύτερη διεργασία που περιλαμβάνει τους συνδυασμούς των διαδικασιών εκείνων που κατά την διάρκεια ζωής του ατόμου τόσο το σώμα του(γενετικά, φυσιολογικά και βιολογικά) όσο και η διάνοια του(γνώσεις, ικανότητες, συμπεριφορές, αξίες, αισθήματα, πεποιθήσεις και αισθήσεις) βιώνουν κοινωνικές καταστάσεις των οποίων το αφομοιωμένο περιεχόμενο μεταμορφώνεται γνωσιακά, συναισθηματικά ή και πρακτικά (ή συνδυασμών αυτών) και ολοκληρώνεται αποτελώντας την ατομική βιογραφία ενός διαρκώς μεταβαλλόμενου(με περισσότερες εμπειρίες) ατόμου (Jarvis, 2007).

Χρειαζόμαστε μια «κοινωνία που μαθαίνει» ώστε :

- ✓ Να γίνουμε πρόσωπα και όχι απλά εργαζόμενοι
- ✓ Να εργαζόμαστε και όχι να δουλεύουμε
- ✓ Να έχουμε ευκαιρίες μιας ευρύτερης μόρφωσης
- ✓ Να ζούμε μαζί με τους άλλους, να τους σεβόμαστε και ως ενεργοί πολίτες να δημιουργήσουμε ένα καλύτερο κόσμο- μια καλή κοινωνία
- ✓ Να σεβόμαστε τον κόσμο και όχι να χρησιμοποιούμε του πόρους του προς όφελος των λίγων
- ✓ Να συνεχίσουμε να αγωνιζόμαστε για την κοινωνία που η Δια Βίου Εκπαίδευση και η «Κοινωνία που Μαθαίνει» προσφέρουν(Jarvis, 2007).

Η Δια Βίου Εκπαίδευση αποτελεί το δομικό στοιχείο της «Κοινωνίας της Γνώσης» που είναι η προϋπόθεση της ανάπτυξης(UNESCO 2005), και συμβάλλει στην υποστήριξη της κοινωνικής συνοχής και ενεργοποίησης των πολιτών, στην προσωπική ανάπτυξη και ευημερία, όπως και στις προσπάθειες της Ευρώπης για μια έξυπνη, ανοιχτή σε όλους και βιώσιμη ανταγωνιστικότητα (Jarvis, 2007).

Η μη-τυπική και ανεπίσημη εκπαίδευση προσφέρει «ευκαιρίες για νέες ευκαιρίες», βελτιώνει την πρόσβαση στην εκπαίδευση και αυξάνει τα κίνητρα μάθησης. Συμβάλει επίσης στην αντιμετώπιση της ανεργίας και επιτυγχάνει καλύτερο ταίριασμα των θέσεων εργασίας και των ικανοτήτων αναγνωρίζοντας εκείνες τις ικανότητες που αποκτήθηκαν εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος.

Η ηλεκτρονική εκπαίδευση εφαρμόζεται και οι δυνατότητες της διερευνώνται σε ανώτερη και εξ' αποστάσεως εκπαίδευση. Εικονικά πανεπιστήμια, ψηφιακά

πανεπιστήμια ανταλλάσσουν πόρους ανεβάζοντας την ποιότητα και την ποσότητα των υπηρεσιών επιμόρφωσης που παρέχονται διευρύνοντας και διερευνώντας τη ζήτηση στο χώρο της Δια Βίου Εκπαίδευσης(Brookfield, 1987; Cross-Durrant, 1987; Jarvis, 1987; Smith, 1996, 2001). Η Δια Βίου Εκπαίδευση τείνει να παρέχει μια σειρά υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις απαιτήσεις της βιομηχανίας και της κοινωνίας ως μιας ολότητας(Tuijnman, 1992; Ragget, 1996; Schuetze, 2000). (Tuijnman, 1992; Ragget, 1996; Schuetze, 2000) και αναφέρεται σε όλες τις δραστηριότητες του ατόμου προκειμένου να βελτιώσει τις γνώσεις του, τις ικανότητες του και την ανταγωνιστικότητα του σε κάποιο πεδίο βάσει των προσωπικών, κοινωνικών και εργασιακών κινήτρων(Aspin & Chapman, 2000; Field, 2001; Griffin, 1999).

Η στροφή προς την Δια Βίου Εκπαίδευση δηλώνει ότι χρειάζεται να αλλάξουμε τον τρόπο που διδάσκουμε και μαθαίνουμε, τον τρόπο που αξιολογούμε την εκπαίδευση, τον τρόπο που εργαζόμαστε και ζούμε όλοι μαζί. Οφείλει να ενθαρρύνει την δημιουργία « Κοινοτήτων Μάθησης» όπου η συμμετοχή θα εκτιμάται ιδιαίτερα και θα ενθαρρύνεται από τις τοπικές αρχές και τις οικογένειες (Jarvis, 2007).

Μια κοινότητα μάθησης είναι λοιπόν μια ποικιλία δομών που διασυνδέονται σχετίζεται με διάφορα μαθήματα ή τα οποία μπορεί και να αναδομηθούν ριζικά έτσι ώστε οι επιμορφούμενοι να έχουν την ευκαιρία για βαθύτερη κατανόηση και ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού υλικού και να αλληλεπιδρούν περισσότερο μεταξύ τους και με τους εκπαιδευτές ως μέτοχοι πλέον του μαθησιακού γίγνεσθαι. (Gabelnick, MacGregor, Matthews & Smith, 1990).

Οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν στο σχεδιασμό και υλοποίηση κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αρχικά θα πρέπει να αισθάνονται ότι όσα μαθαίνουν σχετίζονται άμεσα με τη ζωή τους και είναι σημαντικά γι' αυτή και ότι μπορούν να τη βελτιώσουν. Θέλουν να μπορούν μόνοι τους να καθοδηγούν την μαθησιακή διαδικασία και να είναι υπεύθυνοι για την πρόοδο τους. Οι εμπειρίες που είχαν στην ζωή τους ορίζουν και θεμελιώνουν το μαθησιακό περιβάλλον. Οι ενήλικες είναι προσανατολισμένοι στα επιτεύγματα της μαθησιακής διαδικασίας θα πρέπει να είναι εφικτά για τους ίδιους και τέλος όσα μαθαίνουν να σχετίζονται άμεσα με την εργασία ή την κοινωνική τους ζωή (Rutherford,2004). Πολλοί παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν την επιτυχία μιας μαθησιακής ευκαιρίας η οποία βασίζεται στην τεχνολογία(Yorks, 2005; Selwyn & Gorard, 2004; Lawson, 2005; Gorard et al., 2003) και οι λόγοι για τους οποίους συμμετέχουν θα πρέπει να ληφθούν επίσης υπ' όψιν. Στην συνέχεια οι ενήλικες θα πρέπει να εμπιστευτούν τις ικανότητες τους να χρησιμοποιούν την τεχνολογία αποδοτικά και από την στιγμή και αυτό επιτευχθεί, οι ενήλικες έχουν περισσότερες πιθανότητες να αξιοποιήσουν την τεχνολογία για την προσωπική τους βελτίωση, ολοκλήρωση.

Μια πολλά υποσχόμενη προσέγγιση στην Δια Βίου Εκπαίδευση είναι η χρήση των Δικτύων Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών(ΤΠΕ) προκειμένου να διασυνδεθούν οι επιμορφούμενοι και οι επιμορφωτές με οργανωμένο τρόπο ώστε να σχηματιστούν τα Εκπαιδευτικά Δίκτυα τα οποία θα μπορούν να υποστηρίξουν διαφανή πρόσβαση και παντού στις παρεχόμενες δυνατότητες εκπαίδευσης στην εργασία, τα σχολεία και τα πανεπιστήμια. Οι εκπαιδευτικοί πόροι των σχολείων, επιχειρήσεων και βιβλιοθηκών όπως και οι ίδιοι οι επιμορφούμενοι, μπορούν να διαμοιράζονται σε όλους

από ένα κεντρικό σημείο πρόσβασης, ώστε να υποστηρίζονται οι επιμορφούμενοι πιο αποδοτικά με την βοήθεια λογισμικού(Korper et.al).

«Κοινότητες που μαθαίνουν»

Ο όρος «κοινότητα που μαθαίνει» (Learning Community) ορίστηκε (Shaffer & Anundsen, 1993) ήρθε για να περιγράψει μια δυναμική ένα σύνολο ανθρώπων οι οποίοι μοιράζονται μια κοινή πρακτική και την δέσμευση τους στη βελτίωση της δικής τους ζωής ή κάποιου άλλου ή του συνόλου. Είναι συνήθως αυτοδιοικούμενες, αυτοοργανώνονται και είναι αποκεντρωμένες. Έχουν την δική τους ταυτότητα η οποία όμως μπορεί να εξελιχθεί.

Μια κοινότητα μάθησης χρησιμοποιεί την δύναμη των κοινωνικών και θεσμικών σχέσεων προκειμένου να αλλάξει τον τρόπο που εκτιμάται η μάθηση. Στις κοινότητες μάθησης η μάθηση χρησιμοποιείται ως ένας τρόπος προώθησης της κοινωνικής συνοχής, της αναγέννησης και της οικονομικής ανάπτυξης με την συμμετοχή όλων κοινωνικών μερών (Yarnit 2000). Τα περισσότερα παραδείγματα απαντώνται στην Ευρώπη ως «Κωμοπόλεις που μαθαίνουν», «Πόλεις που μαθαίνουν», «Περιοχές που μαθαίνουν». Αναπτύσσονται λοιπόν εκεί όπου ομάδες ανθρώπων συνδέονται λόγω γεωγραφικής θέσης ή λόγω κάποιου κοινού ενδιαφέροντος και συνεργάζονται προκειμένου να ικανοποιήσουν τις μαθησιακές ανάγκες των μελών τους. Οι «κοινότητες που μαθαίνουν» είτε μέσα από την Εκπαίδευση Ενηλίκων είτε ως Κοινοτική Εκπαίδευση συμβάλουν στην κοινωνική συνοχή, την κοινωνική, πολιτισμική και οικονομική ανάπτυξη.

Η κοινότητα που μαθαίνει δεν υποστηρίζει μόνο τη διανομή της γνώσης αλλά δημιουργεί και νέα γνώση προς όφελος της κοινότητας. Ακόμα και αν περιορίσουμε την κοινότητα που μαθαίνει στο στενό πλαίσιο του απλού θεσμού και πάλι το να δημιουργείς κοινότητες από άτομα που μαθαίνουν ωφελεί όλη την κοινωνία (Lenning and Ebbers 1999).

Σύμφωνα με ένα άλλο ορισμό της «κοινότητας που μαθαίνει» έχουν καταναμημένο έλεγχο, είναι δεσμευμένες να παράγουν και να μοιράζονται τη γνώση, οι μαθησιακές δραστηριότητες είναι ευέλικτες και διαπραγματεύσιμες, τα μέλη είναι αυτόνομα, διαθέτουν υψηλό επίπεδο διαλόγου, αλληλεπίδρασης και συνεργασίας και υπάρχει ένας κοινός στόχος που τους ενώνει(Wilson & Ryder,1998). Τα αποτελέσματα της Δια Βίου Μάθησης είναι απαραίτητα να αποθηκεύονται και να μεταφέρονται εύκολα, ώστε να μπορεί να ευρεθεί εύκολα κάθε άτομο μέσα στο δίκτυο όπως επίσης και οι ικανότητες του σύμφωνα με την αντίστοιχη κατηγοριοποίηση.

Η συνεργασία στα πλαίσια της κοινότητας της μάθησης ορίζεται ως μια πράξη από κοινού δημιουργίας και ανακάλυψης που προϋποθέτει υψηλού επιπέδου ενασχόληση από τους συμμετέχοντες και προετοιμασίας από μέρους τους προκειμένου να συνεισφέρουν στην δημιουργία μιας κοινής αντίληψης(Schrage, 1990)..

Αποτελεί κοινή παρατήρηση ότι προκειμένου κάποιος να προετοιμαστεί καλά για ένα θέμα θα πρέπει να εξειδικευτεί σε αυτό και το γεγονός ότι στην σημερινή εποχή της

εξειδίκευσης προκειμένου να σχηματίσει κάποιος την γενική εικόνα θα πρέπει να επικοινωνήσει και να συνεργαστεί με άλλα άτομα τα οποία είναι εξειδικευμένα Schrage (1990).

Η ιδιότητα του εκπαιδευτή είναι μία ιδιότητα την οποία μπορούν να αποκτήσουν και οι εκπαιδευόμενοι ανάλογα με την πείρα τους και ανάλογα με τον επιμορφούμενο. Σε μια «κοινότητα που μαθαίνει» κάθε άτομο μοιράζεται την γνώση και εμπειρία του όπου χρειαστεί. Η γνώση και οι υπηρεσίες υποστήριξης της κοινότητας και όλων των μελών της εξελίσσονται. Οι εξελισσόμενες «κοινότητες που μαθαίνουν» είναι το κλειδί των Δικτύων Εκπαίδευσης (Learning Networks).

Οι επιμορφούμενοι της Δια Βίου Μάθησης θα πρέπει να έχουν ευρεία και εύκολη πρόσβαση στα Εκπαιδευτικά Δίκτυα που θα πρέπει να λειτουργούν ανεξάρτητα της τοποθεσίας και της τεχνολογίας. Στα πλαίσια λοιπόν της κοινότητας κάποια πρότυπα διαλειτουργικότητας καθορίζονται, συμφωνούνται και εφαρμόζονται σε διάφορους τομείς όπως η γνώση, η ανάπτυξη μιας δεξιότητας κ.ά.

Οι επιμορφούμενοι επιλέγουν όσες από τις προσφερόμενες εκπαιδευτικές δραστηριότητες χρειάζονται για να αυξήσουν τον βαθμό της ειδίκευσης και ανταγωνιστικότητας τους και στη συνέχεια αφού τις ολοκληρώσουν να ανατροφοδοτήσουν την διαδικασία εκπαίδευσης. Ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων θα πρέπει να προβλέπει την προσθήκη δεδομένων κατά την διάρκεια της χρήσης της (Koper et al).

Τα Εκπαιδευτικά Δίκτυα τείνουν να είναι αυτό-οργανωμένα. Η διαχείριση ενός μεγάλου καταναμημένου δικτύου είναι πολύπλοκη. Η αποκεντρωμένη διαχείριση είναι επιπλέον επιθυμητή προκειμένου να αυξηθεί η απόδοση της εκπαιδευτικής υποστηρικτικής δομής του Δικτύου. Οι εργασίες και η συνεισφορά των επιμορφούμενων, ενώ τυπικά θα μπορούσαν να ανατεθούν στον εκπαιδευτή, μπορούν να αποτελέσουν σημείο αλληλεπίδρασης των επιμορφούμενων. Σύμφωνα λοιπόν με την θεωρία της αυτο-οργάνωσης των Εκπαιδευτικών Δικτύων υπάρχει λιγότερος σχεδιασμός και έλεγχος και τα συστήματα αποδεικνύονται πιο αποδοτικά και προσαρμόζονται εύκολα στις ανάγκες των επιμορφούμενων (Koper et al). Το κόστος της συντήρησης, του σχεδιασμού, ελέγχου και ποιότητας μειώνονται (Varela, Thompson & Rosch, 1991; Maturana & Varela, 1992) καθώς πρόκειται για οργανωμένες κοινότητες που αναδύονται μέσα από τις αλληλεπιδράσεις των συνεργαζόμενων χαμηλότερων μερών στην κλίμακα όπου λαμβάνουν χώρα μακρο-φαινόμενα συμπεριφορών που αναδύονται από τις μικρο-δραστηριότητες των υποσυστημάτων (Prietula, Carley, & Gasser, 1998, p.14).

Η κοινωνική οργάνωση που αναδύεται (θέματα πίστης, ομαδοποίηση, συντονισμός δράσεων, κατανομή καθηκόντων και πόρων, καθορισμός ρόλων, πρότυπα ποιότητας και αλληλεπίδρασης) ορίζει περιορισμούς στην «συμπεριφορά» των συνεργαζόμενων μερών και των κοινωνικών στόχων (Ferber, 1999). Η αποτελεσματική εκπαίδευση θα πρέπει να εστιάζει στον επιμορφούμενο (να λαμβάνει υπ' όψιν τις απόψεις των επιμορφούμενων), στη γνώση, στην αξιολόγηση και στην ίδια την κοινότητα (πραγματοποιείται στον πραγματικό κόσμο όπου μοιράζεται τη γνώση και αναπτύσσει αξίες) (Bransford, Brown and Cocking, 2000).

Η εξάπλωση των Εκπαιδευτικών Δικτύων εμπεριέχουν την ανάπτυξη νέων τρόπων οργάνωσης των δυνατοτήτων εκπαίδευσης που επεκτείνονται πέραν του απλού

μαθήματος και του απλού προγράμματος του και οραματίζονται μια διαδικασία μάθησης που εστιάζει στον επιμορφούμενο και είναι ελεγχόμενη από αυτόν(Koper et al).

Περισσότερη ευελιξία στη μάθηση είτε πρόκειται για τον τόπο διεξαγωγής της επιμόρφωσης, τον τρόπο διανομής και την μέθοδο, θα έχει ως συνέπεια να ικανοποιηθούν οι ανάγκες περισσότερων και ποικίλων κατηγοριών επιμορφούμενων. Επιπλέον, βελτιώνει την μάθηση και διευρύνει τις ευκαιρίες για συμμετοχή σε οικονομικά και κοινωνικά ευαίσθητα άτομα όπως και τα ανειδίκευτα άτομα. Η συνεργασία κοινωνικών, επιχειρηματικών και εκπαιδευτικών τακτικών είναι καθοριστική.

«Η πόλη που μαθαίνει»

Η κοινωνία της πληροφορίας και το δίκτυο της συνέβαλαν στην υποστήριξη τοπικών δικτύων πληροφορίας. Η «περιοχή που μαθαίνει» και η «πόλη που μαθαίνει» είναι μορφές κοινοτικής εκπαίδευσης.

Η «πόλη που μαθαίνει» ουσιαστικά μαθαίνει να ανανεώνεται σε μια περίοδο μεγάλων κοινωνικών αλλαγών. Η ραγδαία εξάπλωση των νέων τεχνολογιών παρέχουν σημαντικές ευκαιρίες σε κράτη και περιοχές να επωφεληθούν από την μεταφορά της γνώσης και των ιδεών πέρα από τα όρια μιας χώρας. Η ροή κεφαλαίων και η παραγωγή δημιουργούν αβεβαιότητα στη διαχείριση των εθνικών και τοπικών οικονομιών.(Department for Education and Employment, UK 1998)

Τα κίνητρα της «πόλης που μαθαίνει» και της «περιοχής που μαθαίνει» συμβαδίζουν με αυτά της εκπαίδευσης ενηλίκων όμως η συνεισφορά της τοπικής διοίκησης, τοπικής επιχειρηματικότητας και εμπορίου είναι απαραίτητες(Jarvis, 2007).

Σύμφωνα με τον Longworth (1999) ότι το σχετικό δίκτυο θα πρέπει να αποτελείται από

- Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Πανεπιστήμια
- Βιομηχανία,
- επιχειρήσεις και
- εμπόριο
- τεχνοκράτες
- ομάδες με ειδικά ενδιαφέροντα
- εκπαίδευση ενηλίκων
- κοινωνικές υπηρεσίες
- εθελοντικές οργανώσεις
- τοπική διοίκηση

Είναι απαραίτητο να εφοδιάζονται οι επιμορφούμενοι με μοντέλα τα οποία θα προκύπτουν όταν οι εργοδότες και οι κοινωνικοί εταίροι μοιράζονται την εμπειρία τους με τους επιμορφούμενους. Προσλήψεις και πρακτική άσκηση θα πρέπει να είναι δυνατά κατά την τυπική εκπαίδευση. Οι συνεργασίες δε μεταξύ των παρόχων μη-τυπικής εκπαίδευσης και επιμορφούμενων(εθελοντικές δραστηριότητες) είναι ικανές να αυξήσουν τις ευκαιρίες των επιμορφούμενων για ανάπτυξη ανταγωνιστικές

δεξιότητες που θα αναγνωρίζονται και ενθαρρύνονται από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Jarvis, 2007).

Επίλογος

Τα παραδοσιακά συστήματα θα πρέπει να μεταμορφωθούν και να γίνουν περισσότερο ανοιχτά και ευέλικτα, ώστε οι επιμορφούμενοι να ακολουθούν ατομικούς δρόμους εκπαίδευσης κατάλληλους για τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα τους και με αυτό τον τρόπο να εκμεταλλεύονται τις ίσες ευκαιρίες σε όλη τους την ζωή (EC, 2001). Οι «κοινοότητες που μαθαίνουν» και τα Εκπαιδευτικά Δίκτυα υποστηρίζονται από τις ΤΠΕ είτε ως εκπαιδευτική γνώση, είτε ως εργαλεία και τεχνικές δικτύωσης αλλά και ως μέσο αλληλεπίδρασης των συνεργαζόμενων μερών. Η αποτελεσματική εκπαίδευση θα πρέπει να εστιάζει στον επιμορφούμενο, στη γνώση και στην ίδια την κοινότητα προκειμένου να επιτευχθούν στη συνέχεια στόχοι κοινωνικοί, περιβαλλοντικοί, πολιτισμικοί για την αειφορία.

Βιβλιογραφία

- Aspin, D. N., & Chapman, J. D. (2000). Lifelong learning: concepts and conceptions. *International Journal of Lifelong Education*, 19(1), 2-19.
- Bransford, J, Brown, A.L., & Cocking, R.R. (Eds.) (2000), *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*: expanded edition. Washington: National Academy Press
- Brookfield, S. (1987). Eduard Lindeman. In P. Jarvis (Ed.). *Twentieth century thinkers in adult education* (pp. 327). New York: Croom Helm.
- Cockburn, A. (2001). *Writing effective use cases*. Boston: Addison-Wesley.
- Constant, D., Kiesler, S. & Sproull, L. (1994) What is mine is ours, or is it? *Information Systems Research*, 5 (4), 400-422.
- Cross-Durrant, A. (1987). Basil Yeaxlee and the origins of Lifelong education. *Twentieth century thinkers in adult education* (pp. 327). New York: Crook Helm.
- European Civil Society for Education (2015) *Manifesto Building the Future of Learning in Europe, Lifelong Learning Platform*
- European Commission (1995) White Paper on Teaching and Learning: Towards to Learning Society Brussels: European Commission
- European Commission (2000) A Memorandum on Lifelong Learning Brussels:
- European Commission SEC(2000) 1832
- European Commission (2001a) Making a European Area of Lifelong Learning a Reality Brussels: European Commission COM(2001) 678final
- European Commission (2001b) European Governance: a White Paper Brussels: COM(2001) 428 final

Ferber, J. (1999). *Multi-agent Systems*. Reading: Addison-Wesley.

Fischer, G., & Ostwald, J. (2002). Transcending the Information Given: Designing learning 25 Environments for Informed Participation. Paper presented at the Proceedings of ICCE 2002 *International Conference on Computers in Education*, Auckland, New Zealand.

Gabelnick, F., MacGregor, J., Mathews, R. & Smith, B. L. (1990). Learning communities: Building connections among disciplines, students and faculty. *New Directions in Teaching and Learning No. 41*. San Francisco: Jossey Bass.

Gorard, S., Selwyn, N., & Madden, L. (2003). Logged on to learning? assessing the impact of technology on participation in lifelong learning. *International Journal of Lifelong Education* 22 (3), 281-296.

Griffin, C. (1999). Lifelong learning and social democracy. *International Journal of Lifelong Education*, 18(5), 329-342.

Jarvis Peter (2007) *Globalization, Lifelong Learning and the Learning Society- Sociological Perspectives*, Routledge

Jarvis Peter (2010) *Adult Education and Lifelong Learning- Theory and Practice*, Routledge

Jarvis Peter (2012) *Learning from Everyday Life*, HSSRP

Jarvis Peter (2006) Lifelong Learning, Active Citizenship, Social Capital and the Human Condition

Jarvis Peter (1987) *Adult Learning in the Social Context* London: Croom Helm

Jarvis Peter (2005) *Towards a Comprehensive Theory of Human Learning* London: Routledge

Jarvis Peter (1987). *Twentieth century thinkers in adult education*. London: Croom Helms.

Jarvis Peter (2008) Rediscovering Adult Education in a World of Lifelong Learning, *International Journal of Critical Pedagogy*, Vol 1 (1)

Koper Rob, Giesbers Bas, van Rosmalen Peter, Sloep Peter, van Bruggen Jan, Tattersall Colin, Vogten Hubert, Brouns Francis (2005) *A Design Model for Lifelong Learning Networks*

Lawson, K. (2005). Using eclectic digital resources to enhance instructional methods for adult learners. *OCLC Systems and Services*, 21(1), 49-60.

Lenning, O. T. & Ebbers, L. H. (1999). *The powerful potential of learning communities: Improving education for the future* (Vol. 26). Washington, D.C.: The George Washington

University, Graduate School of Education and Human Development.

Longworth, N. (1999) *Making Lifelong Learning Work: Learning Cities for a Learning Century*. London: Kogan Page.

Longworth, N. (2002). *Learning cities for a learning century: Citizens and sectors - stakeholders in the lifelong learning community*.
<http://www.library.cqu.edu.au/conference/papers/Longworth.pdf>

Longworth, N. (2006) *Learning Cities, Learning Regions, Learning Communities*. London:Routledge.

Longworth, N. and Davies, K. (1996) *Lifelong Learning*. London: Kogan Page.

Mark Rob (2006) The Quality Debate in Lifelong Learning: what are we measuring and for whom? An examination of a model developed to engage stakeholders, including learners, in quality management

Maturana, H., & Varela, F.J. (1992). *The Tree of Knowledge: The Biological Roots of Human Understanding*. Rev.Ed. Boston: Shambhala/New Science Press.

Prietula, M.J., Carley, K.M., & Gasser, L. (1998). A computational approach to organizations and organizing. In M.J. Prietula, K.M. Carley, & L. Gasser, *Simulating Organizations*, (pp. 13-19).Cambridge: MIT Press

Ragget, P. (1996). *The learning society, challenges and trends*. London: Routledge.
Schuetze, H. G. S. M. (2000). *Higher education and lifelong learners, international perspectives on change*. London: RoutledgeFalmer

Rutherford, R. H. (2004, October 28-30, 2004). Andragogy in the information age educating the IT adult learner. Paper presented at the SIGITE '04, Salt Lake City, Utah.

5th European Quality Assurance Forum (2011) Building Bridges: Making sense of Quality Assurance in European, national and institutional contexts

Schrage, M. (1990). *Shared minds: The new technologies of collaboration*. New York: Random House.

Selwyn, N., Gorard, S. (2004). Exploring the role of ICT in facilitating adult informal learning. *Education, Communication & Information*, 4 (2-3), 293-318.

Shaffer, C., & Anundsen, K. (1993). *Creating Community Anywhere*. New York: Perigee Books

Smith, M. K. (1996, 2001, September 22, 2002). 'Lifelong learning', the encyclopedia of informal education, July 2003, from <http://www.infed.org/lifelonglearning/b-life.htm>

Stebbins Robert A. (2015) *Education for Self-Fulfillment: process and context, Educação & Realidade*

Tuijnman, A. v. d. K. M. (1992). *Learning across the lifespan, theories, research, policies*. Oxford: Pergamon Press.

UNESCO (2003) *Unesco's Basic Texts on the Information Society*. Paris: UNESCO.

UNESCO (2005) *Towards Knowledge Societies*. Paris: UNESCO

Varela, F.J., Thompson, E., & Rosch, E. (1991). *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge: MIT Press

Wilson, B., & Ryder, M. (1998). Distributed Learning Communities: an alternative to designed instructional systems. submitted to *Educational Technology Research and Development*, from <http://carbon.cudenver.edu/~bwilson/dlc.html>

Yorks, L. (2005). Adult learning and the generation of new knowledge and meaning: Creating liberating spaces for fostering adult learning through practitioner-based collaborative action inquiry. *Teachers College Record*, 107 (6), 1217-1244.